

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิบัตร ทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และทรัพย์สินทางปัญญา

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว บัญญัติเรื่องทรัพย์สินระหว่างสามีภรรยาไว้เป็น 2 ประเภท ตามมาตรา 1470 คือ ทรัพย์สินที่เป็นสินส่วนตัวและสินสมรส

สินส่วนตัวตามมาตรา 1471 ได้แก่

- 1) ทรัพย์สินที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีอยู่ก่อนสมรส
- 2) ที่เป็นเครื่องใช้สอยส่วนตัว เครื่องแต่งกาย หรือเครื่องประดับกายตามควรแก่ฐานะ หรือเครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นในการประกอบอาชีพ หรือวิชาชีพของผู้สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

3) ที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้มาระหว่างสมรสโดยการรับมรดกหรือโดยการให้โดยเสน่หา

4) ที่เป็นของหมั้น

ซึ่งตามบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดให้ผู้สมรสที่มีสินส่วนตัวก็จัดการสินส่วนตัวนั้นเอง

ส่วนสินสมรสตามมาตรา 1474 ได้แก่

1) ทรัพย์สินที่ได้มาระหว่างสมรส

2) ที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้มาระหว่างสมรสโดยพินัยกรรม หรือโดยการให้เป็นหนังสือเมื่อพินัยกรรมหรือหนังสือยกให้ระบุว่าเป็นสินสมรส

3) ที่เป็นดอกผลของสินส่วนตัว

ถ้าเป็นที่สงสัยว่าทรัพย์สินอย่างหนึ่งเป็นสินสมรสหรือไม่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นสินสมรส

ตามกฎหมายกำหนดให้ผู้สมรสต้องจัดการทรัพย์สินตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 1476 ร่วมกันหรือได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่งด้วย

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะ 3 ว่าด้วยทรัพย์สิน บัญญัติความหมายของทรัพย์สินและทรัพย์สินไว้ตามมาตรา 137 และ 138 ว่า ทรัพย์สิน หมายความว่าวัตถุที่มีรูปร่าง และทรัพย์สินหมายความรวมทั้งทรัพย์สินและวัตถุไม่มีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาและถือเอาได้ และแบ่งประเภทของทรัพย์สินตามมาตรา 139 - 143 ได้แก่ อสังหาริมทรัพย์ อสังหาริมทรัพย์ ทรัพย์สินแบ่งได้ ทรัพย์สินแบ่งไม่ได้ และทรัพย์สินนอกพาณิชย์ และในบรรพ 4 ว่าด้วยทรัพย์สิน มาตรา 1298 บัญญัติว่า ทรัพย์สินสิทธิทั้งหลายนั้น ท่านว่าจะก่อตั้งขึ้นได้แต่ด้วยอาศัยอำนาจในประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น

ในส่วนของทรัพย์สินทางปัญญา จัดเป็นสิทธิทางกฎหมายที่มีอยู่เหนือผลงานการสร้างสรรค์ทางปัญญาของบุคคล ที่ถือว่าเป็นสิทธิทางกฎหมายเช่นเดียวกับทรัพย์สินทั่วไปโดยเป็นสิทธิทางกฎหมายที่มีอยู่เหนือสิ่งที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ทางปัญญาของมนุษย์¹ ที่ได้ทำผลงานสร้างสรรค์ การประดิษฐ์หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์

¹ จักรกฤษณ์ ควณจัน, สิทธิบัตร แนวความคิดและทวิเคราะห์, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2544 หน้า 1-2.

เป็นผลให้ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย ในลักษณะที่ไม่มีรูปร่างแต่เป็นสิทธิที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายจึงจัดเป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่งด้วย ในลักษณะของทรัพย์สินตามกฎหมายพิเศษ เช่นกฎหมายลิขสิทธิ์ กฎหมายสิทธิบัตร กฎหมายเครื่องหมายการค้า หรือกฎหมายอื่นๆ ในสาขาของทรัพย์สินทางปัญญา เป็นต้น

การจัดการสินสมรสของสามีภรรยา

บทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดให้สามีภรรยาเป็นผู้จัดการสินสมรสร่วมกัน เว้นแต่จะได้มีการทำสัญญาก่อนสมรสไว้ในเรื่องทรัพย์สินเป็นพิเศษก่อนสมรส⁵ การจัดการสินสมรสสามีและภรรยาต้องจัดการสินสมรสร่วมกันหรือได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่ง ตามมาตรา 1476 ได้แก่ การจัดการสินสมรสในกรณีดังต่อไปนี้

- (1) ขาย แลกเปลี่ยน ขายฝาก ให้เช่าซื้อ จำนอง ปลดจำนองหรือโอนสิทธิจำนอง ซึ่งอสังหาริมทรัพย์หรือสังหาริมทรัพย์ที่อาจจำนองได้
- (2) ก่อตั้งหรือกระทำให้สิ้นสุดลงทั้งหมดหรือบางส่วนซึ่งภาระจำยอม สิทธิอาศัย สิทธิเหนือพื้นดิน สิทธิเก็บกิน หรือภาระติดพันในอสังหาริมทรัพย์
- (3) ให้เช่าอสังหาริมทรัพย์เกินสามปี
- (4) ให้กู้ยืมเงิน
- (5) ให้เช่าโดยเสนาหา เว้นแต่การให้ที่พอควรแก่ฐานานุรูปของครอบครัว เพื่อการกุศล เพื่อการสังคมหรือตามหน้าที่ธรรมจรรยา
- (6) ประนีประนอมยอมความ
- (7) มอบข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการวินิจฉัย
- (8) นำทรัพย์สินไปเป็นประกันหรือหลักประกันต่อเจ้าพนักงานหรือศาล

การจัดการสินสมรสนอกจากที่กฎหมายบัญญัติไว้ในข้อ (1) - (8) นี้ ก็ให้สามีหรือภรรยาจัดการได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอม จากอีกฝ่ายหนึ่ง

ในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายหนึ่งได้ทำนิติกรรมไปแต่เพียงฝ่ายเดียวหรือโดยปราศจากความยินยอมของคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งอาจฟ้องให้ศาลเพิกถอนนิติกรรมนั้นได้ เว้นแต่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งได้ให้สัตยาบันแก่นิติกรรมนั้นแล้ว ตามมาตรา 1480 หรือหากคู่สมรสจัดการสินสมรสแต่เพียงฝ่ายเดียวหรือฝ่ายที่มีอำนาจจัดการสินสมรสกระทำการจัดการสินสมรสจนเกิดความเสียหายถึงขนาดอีกฝ่ายหนึ่งอาจร้องขอให้ศาลสั่งห้ามหรือจำกัดหรืออนุญาตให้ตนเป็นผู้จัดการฝ่ายเดียวหรือให้แยกสินสมรสได้ ตามมาตรา 1482 - 1484 นอกจากนี้กฎหมายยังให้อำนาจคู่สมรสที่จะร้องขอให้ลงชื่อของตน

⁵ ตามมาตรา 1476/1 ประกอบมาตรา 1465

ได้สร้างผลงานแล้วไม่ได้นำออกโฆษณา เผยแพร่หรือทำให้ปรากฏ ณ ที่ใด กฎหมายก็ให้ความคุ้มครองทันที ทำให้ไม่มีการกำหนดแบบให้ต้องจดทะเบียน และกฎหมายได้กำหนดอายุการคุ้มครองเพื่อให้สิทธิแก่ผู้สร้างสรรค์ ได้มีโอกาสใช้สิทธิในงานของตนตลอดชีวิตและอีก 50 ปีนับแต่วันที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย ทำให้เขา และทายาทสามารถใช้สิทธิทั้งในทางเศรษฐกิจและศีลธรรมได้อย่างเต็มที่ ก่อนที่จะมอบผลงานนั้น ให้เป็นสาธารณะ เพื่อสังคมจะได้นำผลงานของเขาไปใช้อย่างอิสระต่อไป

ดังที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่ากฎหมายลิขสิทธิ์มีความแตกต่างจากสาขาของทรัพย์สินทาง ปัญญาประเภทอื่น ในเรื่องของการคุ้มครองตามกฎหมาย ที่ไม่ต้องจดทะเบียนและมีอายุการคุ้มครองที่ยาวนาน และยังมีบทบัญญัติ ที่กำหนดไว้เป็นข้อยกเว้นของการละเมิดลิขสิทธิ์ที่บุคคลอื่นสามารถ นำผลงานของเขาไปใช้ได้ ในลักษณะ ไม่แสวงหากำไรหรือขัดต่อประโยชน์ของเจ้าของลิขสิทธิ์ เช่น การใช้เพื่อส่วนตัว ใช้เพื่อการศึกษา ค้นคว้า วิจัย การเรียนการสอน เป็นต้น

2. การได้มาซึ่งลิขสิทธิ์

กฎหมายบัญญัติเรื่องการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์ไว้หลายกรณี ได้แก่ การได้มาโดยการเป็นผู้สร้างสรรค์ เป็นลูกจ้าง ผู้ว่าจ้าง ผู้ดัดแปลงงาน ผู้รวบรวมงาน ในฐานะหน่วยงานของรัฐ การรับโอนสิทธิทั้งในทางนิติกรรมและการรับมรดก

ผู้สร้างสรรค์ ตามนิยามมาตรา 4 หมายถึง ผู้ทำหรือผู้ก่อให้เกิดงานสร้างสรรค์ โดยนัยนี้ผู้สร้างสรรค์ต้องเป็นผู้ริเริ่มสร้างสรรค์งาน (Originality) นั้นด้วยตนเอง

ลูกจ้าง ตามมาตรา 9 กฎหมายให้งานนั้นตกเป็นของลูกจ้าง เว้นแต่จะได้มีการตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น กับนายจ้าง

ผู้ว่าจ้าง ตามมาตรา 10 คืองานที่ผู้สร้างสรรค์ได้รับจ้างบุคคลอื่น ผู้ว่าจ้างย่อมได้ลิขสิทธิ์ในงานนั้น

ผู้ดัดแปลงงาน ตามมาตรา 11 คือการนำงานของผู้อื่นมาดัดแปลง โดยได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ ผู้นั้นก็จะได้ลิขสิทธิ์ในงานที่ตนดัดแปลง

ผู้รวบรวมงาน ตามมาตรา 12 คือผู้ที่นำงานอันมีลิขสิทธิ์มารวบรวมหรือประกอบเข้ากัน ผู้นั้นก็จะได้ลิขสิทธิ์ ใต้งานที่ตนได้รวบรวมหรือประกอบเข้ากันนั้น

กรณีผู้สร้างสรรค์ได้สร้างงานขึ้นโดยการจ้างของกระทรวง ทบวง กรม หรือหน่วยงานของรัฐหรือท้องถิ่น กระทรวง ทบวง กรม หรือหน่วยงานรัฐนั้นเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ ตามมาตรา 14

นอกจากนี้บุคคลยังเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ได้โดยการรับโอนสิทธิในลิขสิทธิ์หรือการรับมรดก ซึ่งการโอนโดยทางนิติกรรมต้องทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้โอนและผู้รับโอนมิฉะนั้นจะเป็นโมฆะ

1. ความหมายของการคุ้มครองสิทธิบัตร

กฎหมายสิทธิบัตรบัญญัติขึ้นเพื่อให้ความคุ้มครองแก่ผลงานการประดิษฐ์และการออกแบบผลิตภัณฑ์ในลักษณะให้เกิดแรงจูงใจในทางเศรษฐกิจ โดยกำหนดให้ผู้ประดิษฐ์หรือออกแบบผลิตภัณฑ์ต้องจดทะเบียน เพื่อขอรับความคุ้มครอง ตามนิยามมาตรา 3 ให้ความหมายของสิทธิบัตรไว้ หมายความว่า "หนังสือสำคัญที่ออกให้เพื่อคุ้มครองการประดิษฐ์หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ตามที่กำหนดโดยบทแห่งพระราชบัญญัตินี้" การประดิษฐ์ หมายความว่า "การคิดค้นหรือคิดทำขึ้นอันเป็นผลให้ได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์ หรือกรรมวิธีใดชิ้นใหม่ หรือการกระทำใดๆ ที่ทำให้ดีขึ้นซึ่งผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธี และ แบบผลิตภัณฑ์ หมายความว่า "รูปร่างของผลิตภัณฑ์ หรือองค์ประกอบของลวดลายหรือสีของผลิตภัณฑ์ อันมีลักษณะพิเศษสำหรับผลิตภัณฑ์ซึ่งสามารถใช้เป็น แบบสำหรับผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมรวมทั้งหัตถกรรมได้" ส่วนผู้ทรงสิทธิบัตร กฎหมายให้หมายความรวมถึงผู้รับโอนสิทธิบัตรด้วย

สิทธิบัตรถือเป็นเอกสารสิทธิและจัดเป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่งตามกฎหมายในลักษณะทรัพย์สินอุตสาหกรรมที่มีความพิเศษแตกต่างจากทรัพย์สินทั่วไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ผู้ประดิษฐ์หรือออกแบบผลิตภัณฑ์ที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายนี้ต้องยื่นคำขอจดทะเบียนและได้รับการออกสิทธิบัตรให้ ดังนั้นหากผู้ประดิษฐ์หรือออกแบบผลิตภัณฑ์ เมื่อสร้างผลงานเสร็จแล้วไม่ยื่นขอรับสิทธิบัตร และมีผู้นำผลงานนั้นไปลอกเลียนแบบ ประดิษฐ์หรือออกแบบซ้ำกับงานของตนก็ไม่มีสิทธิดำเนินการใดๆ กับผู้กระทำได้

การคุ้มครองตามกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองแก่ผู้ทรงสิทธิบัตรได้ว่ามีลักษณะของการผูกขาด^๕ ที่ต้องการให้ผู้ทรงสิทธิบัตรหาประโยชน์ในงานของตนได้อย่างเต็มที่ตลอดระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดคือ 20 ปีสำหรับการประดิษฐ์ และ 10 ปีสำหรับการออกแบบผลิตภัณฑ์ เมื่อครบกำหนดระยะเวลาดังกล่าว แล้วงานนั้นจะตกเป็นสาธารณะที่บุคคลอื่นใดก็สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ถือเป็นการให้ประโยชน์แก่สังคม หลังจากที่ถูกผู้ทรงสิทธิได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมาช่วงเวลาหนึ่งแล้ว

2. การขอรับและผู้มีสิทธิขอรับสิทธิบัตร

กฎหมายกำหนดถึงการประดิษฐ์และการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ขอรับสิทธิบัตรได้ ดังนี้

การประดิษฐ์

การประดิษฐ์ที่ขอรับสิทธิบัตรได้ ตามมาตรา 5 ต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

- 1) เป็นการประดิษฐ์ขึ้นใหม่
- 2) มีขั้นการประดิษฐ์สูงขึ้น และ
- 3) สามารถประยุกต์ในทางอุตสาหกรรม

^๕ จักรกฤษณ์ วรรณ, อ้างแล้ว, หน้า 11.

การออกแบบผลิตภัณฑ์

การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ขอรับสิทธิบัตรได้ตามมาตรา 56 ต้องเป็นการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ เพื่ออุตสาหกรรม รวมทั้งหัตถกรรม

ตามกฎหมายกำหนดถึงความใหม่ของงานเป็นสาระสำคัญ ซึ่งมาตรา 6 บัญญัติว่าการประดิษฐ์ขึ้นใหม่ได้แก่ การประดิษฐ์ที่ไม่เป็นงานที่ปรากฏอยู่แล้ว เพราะฉะนั้น ความใหม่นี้ต้องเป็นความใหม่ชนิดที่ไม่เคยมีใครทำมาก่อน หรือต้องเป็นงานที่มีขั้นการประดิษฐ์สูงขึ้น ในที่นี้ไม่เป็นที่เห็นประจักษ์โดยง่ายกับผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในศาสตร์ หรือผลงานนั้น' นอกจากนี้ทั้งงานประดิษฐ์และงานออกแบบผลิตภัณฑ์ที่จะขอรับความคุ้มครอง ตามกฎหมาย ต้องสามารถนำมาใช้ได้ ทั้งในทางอุตสาหกรรมหรือหัตถกรรมตามลักษณะของงาน เพราะเจตนารมณ์ของความคุ้มครองเพื่อต้องการให้ผู้ทรงสิทธินำผลงานของตนมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ อันเป็นเหตุผลหลักของความคุ้มครอง กฎหมายจึงกำหนดระยะเวลาไว้สำหรับการใช้ผลงานตามมาตรา 46 ว่า เมื่อพ้นกำหนด 3 ปีนับแต่วันออกสิทธิบัตรหรือ 4 ปีนับแต่วันยื่นคำขอรับสิทธิบัตรแล้วแต่ระยะเวลาใด จะสิ้นสุดลงที่หลังบุคคลอื่นจะขอใช้สิทธิตามสิทธิบัตรได้ หากขณะนั้นไม่มีการผลิตผลิตภัณฑ์ หรือไม่มีการใช้กรรมวิธีตามสิทธิบัตรในประเทศโดยไม่มีเหตุผลสมควร หรือ ไม่มีการขายผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตรหรือผลิตภัณฑ์ที่ใช้กรรมวิธีนั้น หรือมีการขายในราคาสูงเกิน ควรหรือไม่สอดคล้องความต้องการของประชาชนในประเทศ โดยไม่มีเหตุผลสมควร

ผู้มีสิทธิขอรับสิทธิบัตรได้แก่ ผู้ประดิษฐ์หรือออกแบบผลิตภัณฑ์ ผู้รับโอนสิทธิบัตร ทายาทผู้รับมรดกตามสิทธิบัตร นายจ้าง ผู้ประดิษฐ์หรือออกแบบผลิตภัณฑ์ร่วม

3. สิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตร

กฎหมายกำหนดให้ผู้ทรงสิทธิบัตรเท่านั้นมีสิทธิกระทำการตาม มาตรา 36 ได้แก่ สิทธิในการผลิต ใช้ขาย มีไว้เพื่อขาย เสนอขาย หรือนำเข้ามาในราชอาณาจักรได้ มีสิทธิใช้คำว่า "สิทธิบัตรไทย" หรืออักษร สบท. หรืออักษรต่างประเทศที่มีความหมายเช่นเดียวกัน ตามมาตรา 37 มีสิทธิอนุญาตให้บุคคลใดใช้สิทธิตามสิทธิบัตรของตนได้ ตามมาตรา 38 กรณีผู้ทรงสิทธิบัตรร่วม ตามมาตรา 40 บัญญัติว่า "ถ้ามิได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น ผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมแต่ละคนมีสิทธิใช้สิทธิตามมาตรา 36 และมาตรา 37 โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมคนอื่น แต่การอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตรหรือการโอนสิทธิบัตรตามมาตรา 38 ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมทุกคน"

¹ ยรรยง พวงราช. สิทธิบัตร กฎหมายและวิธีปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท บพิธการพิมพ์ จำกัด. 2533. หน้า 26

ลักษณะความเป็นสินสมรสของลิขสิทธิ์และสิทธิบัตร

จากการศึกษาบทบัญญัติของกฎหมายลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรจะเห็นได้ว่า ลิขสิทธิ์และสิทธิบัตร จัดเป็นสาขาของทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งถือว่าทั้งลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรเป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่งตามกฎหมายพิเศษ และเป็นทรัพย์สินที่มีคุณค่าสามารถนำมาหาประโยชน์ในทางเศรษฐกิจและมีคุณค่าต่อการพัฒนาความรู้ เทคโนโลยีในระดับบุคคล สังคมและประเทศชาติ

แต่จากการศึกษาบทบัญญัติของกฎหมายทั้งสองไม่มีบทบัญญัติที่กล่าวถึงการใช้สิทธิของคู่สมรสไว้ในฐานะที่ลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรจัดเป็นทรัพย์สินด้วยจึงต้องนำหลักกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ ในเรื่องการจัดการสินสมรสมาประกอบการพิจารณา โดยมาตรา 1474 (1) บัญญัติว่า "สินสมรสได้แก่ทรัพย์สินที่คู่สมรสได้มาระหว่างสมรส" และในวรรคสองของมาตรานี้บัญญัติว่า "ถ้ากรณีเป็นที่สงสัยว่าทรัพย์สินอย่างหนึ่งเป็นสินสมรสหรือไม่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นสินสมรส" เมื่อเทียบกับคำพิพากษาศาลฎีกา 2529/2538 ศาลฎีกาวินิจฉัยไว้ในคดีเครื่องหมายการค้าว่า แม้ตามพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2474 มาตรา 33 ซึ่งใช้อยู่ในขณะเกิดข้อพิพาทในคดีจะได้บัญญัติถึงการโอนสิทธิในเครื่องหมายการค้าว่าจะสมบูรณ์ได้ต่อเมื่อต้องจดทะเบียนเสียก่อนก็ตาม แต่กรณีตามปัญหาในคดีนี้ปรากฏว่า โจทก์ได้คิดและออกแบบเครื่องหมายการค้า CLOY เครื่องหมายการค้าตราหัวช้าง และเครื่องหมายการค้าตราหญิงกระโดดเชือกแล้วนำไปจดทะเบียนโดยใช้ชื่อนายประสงค์ วีระกุล สามีโจทก์เป็นผู้จดทะเบียนในระหว่างเป็นสามีภริยากันเช่นนี้เครื่องหมายการค้าพิพาททั้งสามลักษณะดังกล่าวเป็นทรัพย์สินที่นายประสงค์ วีระกุลกับโจทก์ผู้เป็นคู่สมรสได้มาระหว่างสมรส จึงเป็นสินสมรส ทั้งนายประสงค์ วีระกุลและโจทก์ย่อมเป็นเจ้าของเครื่องหมายการค้าร่วมกันในเครื่องหมายการค้าทั้งสามลักษณะดังกล่าว แม้โจทก์จะมีได้มีชื่อเป็นเจ้าของเครื่องหมายการค้าทั้งสามในทะเบียนเครื่องหมายการค้าก็ตาม จากคำพิพากษาศาลฎีกานี้แสดงให้เห็นว่าทรัพย์สินทางปัญญา จัดเป็นทรัพย์สินและถือเป็นสินสมรสด้วย กรณีของลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรที่เกิดขึ้นระหว่าง เป็นสามีภริยา จึงเป็นสินสมรส

ดังนั้น เมื่อลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรจัดเป็นทรัพย์สินที่เป็นสินสมรส คู่สมรสของผู้สร้างสรรค์ เจ้าของลิขสิทธิ์ ผู้ประดิษฐ์ ผู้ออกแบบผลิตภัณฑ์จึงย่อมมีสิทธิดำเนินการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องตามกฎหมาย ที่ให้สิทธิแต่เพียงผู้เดียวของผู้ทรงสิทธิเหล่านั้นด้วย

เนื่องจากกฎหมายทั้งสองฉบับไม่ได้บัญญัติถึงสิทธิของคู่สมรสไว้โดยตรง ประกอบกับลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรแม้ว่าจะเป็นทรัพย์สินก็เป็นทรัพย์สินตามกฎหมายอื่นไม่ใช่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และด้วยลักษณะอันเฉพาะในการคุ้มครองของกฎหมาย ประเภทของงาน และการใช้สิทธิ จึงต้องพิจารณาสถานะสิทธิของคู่สมรสในสินสมรสดังกล่าว ซึ่งในบทความนี้นำเสนอถึงการให้สิทธิและอำนาจการจัดการสินสมรสที่เป็นลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรของคู่สมรส โดยในตอนท้ายของบทความจะได้ทำการเปรียบเทียบการใช้สิทธิและอำนาจจัดการสินสมรสต่อไป

สินสมรสที่เป็นลิขสิทธิ์

เมื่อผู้สร้างสรรค์ผลงานลิขสิทธิ์ ตามมาตรา 6 ได้สร้างผลงานเสร็จก็ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย โดยอัตโนมัติทันที กฎหมายไม่ได้กำหนดแบบพิธีการคุ้มครองไว้ ซึ่งผู้สร้างสรรค์ย่อมได้รับความคุ้มครองแรงงานในการทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่ต่อสาธารณชน ให้เช่าต้นฉบับหรือสำเนา งานฯ อนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิ หรือโอนสิทธิในลิขสิทธิ์ของตนก็ได้ ตามมาตรา 15 และมีสิทธิกระทำต่อผู้ละเมิดลิขสิทธิ์ในผลงานของตน ตาม กฎหมาย กรณีดังที่กล่าวมานี้ย่อมเกิดสิทธิและอำนาจการจัดการทรัพย์สินที่เป็นสินสมรสนั้นแก่คู่สมรส เช่นเดียวกัน

สินสมรสที่เป็นสิทธิบัตร

ผู้ประดิษฐ์หรือผู้ออกแบบผลิตภัณฑ์จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิทธิบัตรจะต้องยื่นขอรับสิทธิบัตร เมื่อได้รับสิทธิบัตรแล้วจึงจะถือว่าเป็นทรัพย์สินที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย ดังนั้น คู่สมรสที่จะเข้าใช้สิทธิและมีอำนาจจัดการสินสมรสที่เป็นสิทธิบัตรได้ก็ต่อเมื่อการประดิษฐ์ หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ของผู้ทรงสิทธิ ได้รับการจดทะเบียนแล้วเท่านั้น เมื่อผู้ทรงสิทธิมีสิทธิตามกฎหมายเช่นตามมาตรา 36 คู่สมรสย่อมเกิดสิทธิและอำนาจการจัดการทรัพย์สินที่เป็นสินสมรสนั้นแก่คู่สมรสเช่นเดียวกัน

อำนาจการจัดการสินสมรสของคู่สมรสในลิขสิทธิ์และสิทธิบัตร

อำนาจการจัดการสินสมรสย่อมเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว หมวด 4 ทรัพย์สินระหว่างสามีภริยา บัญญัติให้สามีและภริยาต้องจัดการสินสมรสร่วมกันหรือได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่ง ตามมาตรา 1476 ซึ่งตามบทบัญญัติมาตรานี้ส่วนใหญ่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นเรื่องของการจัดการทรัพย์สินที่เป็นอสังหาริมทรัพย์และสังหาริมทรัพย์ แต่ในวรรคสอง กำหนดไว้ว่าการจัดการสินสมรสนอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในวรรคแรก สามีและภริยาสามารถจัดการได้โดยมิต้องได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่ง

ดังนั้น คู่สมรสสามารถจัดการสินสมรสที่เป็นลิขสิทธิ์และสิทธิบัตร โดยอาศัยสิทธิของคู่สมรสที่เป็นผู้สร้างสรรค์เจ้าของลิขสิทธิ์ ผู้ประดิษฐ์ และผู้ออกแบบผลิตภัณฑ์ได้ เช่นกรณีลิขสิทธิ์ คู่สมรสสามารถใช้สิทธิในการจัดการสินสมรสตามมาตรา 15 คือ ทำซ้ำ ดัดแปลงงาน นำออกเผยแพร่ ให้เช่าต้นฉบับหรือสำเนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์ อนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิ โอนสิทธิ เป็นต้น กรณีของสิทธิบัตรคู่สมรสย่อมสามารถขอใช้ชี้อาร่วมกับผู้ประดิษฐ์ ผู้ออกแบบผลิตภัณฑ์ในการยื่นขอจดทะเบียน หรืออาจขอใช้สิทธิตามมาตรา 1475 ในการร้องขอให้ลงชื่อของตนเป็นเจ้าของร่วมในเอกสารสิทธิบัตร คู่สมรสสามารถใช้สิทธิในการจัดการสินสมรสตามมาตรา 36 คือผลิต ใช้ ขาย มีไว้เพื่อขาย เลนขาย หรือนำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตรได้ มีสิทธิอนุญาตหรือโอนสิทธิบัตรได้เช่นกัน

เปรียบเทียบความแตกต่างของลิขสิทธิ์ที่เป็นลิขสิทธิ์และสิทธิบัตร

ทั้งลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรมีความแตกต่างกันในกรณีต่างๆ กันดังต่อไปนี้

1. การเกิดของสิทธิที่กฎหมายให้ความคุ้มครอง

ลิขสิทธิ์ กฎหมายให้ความคุ้มครองทันทีที่สร้างสรรค์งานเสร็จ ไม่มีแบบพิธี

สิทธิบัตร กฎหมายกำหนดให้ต้องจดทะเบียนและได้รับสิทธิบัตร

2. ประเภทของงานที่กฎหมายคุ้มครอง

ลิขสิทธิ์ คุ้มครองงานวรรณกรรม นาฏกรรม ศิลปกรรม ดนตรีกรรม โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ สิ่งบันทึกเสียง งานแพร่เสียงแพร่ภาพ

สิทธิบัตร คุ้มครองงานประดิษฐ์หรืองานออกแบบผลิตภัณฑ์

3. ลักษณะของงาน

ลิขสิทธิ์ ไม่ต้องมีความใหม่อย่างงานสิทธิบัตร เพียงแต่เป็นงานที่ก่อให้เกิดขึ้นด้วยความคิดริเริ่มของตนเอง ไม่ได้ลอกเลียนแบบมาจากงานของผู้อื่น

สิทธิบัตร ต้องเป็นการประดิษฐ์หรือออกแบบที่มีความใหม่อย่างที่ไม่เคยมีใครทำมาก่อน หรือมีขั้นการประดิษฐ์สูงขึ้นและสามารถนำไปใช้ได้

4. อายุการคุ้มครอง

ลิขสิทธิ์ มีอายุการคุ้มครองตลอดอายุของผู้สร้างสรรค์และอีก 50 ปีนับแต่วันที่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย

สิทธิบัตร มีอายุการคุ้มครองงานประดิษฐ์ 20 ปี งานออกแบบผลิตภัณฑ์ 10 ปี

เปรียบเทียบอำนาจการจัดการลิขสิทธิ์ของผู้สมรสในลิขสิทธิ์และสิทธิบัตร

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1476 บัญญัติถึงการจัดการลิขสิทธิ์ที่สามีภริยาต้องจัดการร่วมกันหรือต้องได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งกรณีของการจัดการตามมาตรา 1476 (1) - (8) นั้น ส่วนใหญ่เป็นกรณีการจัดการทรัพย์สินที่เป็นอสังหาริมทรัพย์และสังหาริมทรัพย์ ซึ่งในมาตรานี้วรรคสองบัญญัติให้สามีภริยาสามารถจัดการสินสมรสนอกเหนือจากที่กำหนดใน (1) - (8) ได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอม ดังนั้นการจัดการลิขสิทธิ์ที่เป็นลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรคู่สมรสสามารถกระทำได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่ง

นอกจากนี้เนื่องจากลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรเป็นทรัพย์สินตามกฎหมายอื่นที่ไม่ใช่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อีกทั้งยังมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากทรัพย์สินทั่วไป การใช้สิทธิและอำนาจการจัดการลิขสิทธิ์ของคู่สมรส ในงานทั้งสองประเภทจึงมีข้อพิจารณาและเปรียบเทียบระหว่างลิขสิทธิ์ทั้ง 2 ประเภทดังต่อไปนี้

1. สิทธิบัตรต้องจดทะเบียน ทำให้ผู้ประดิษฐ์หรือออกแบบต้องยื่นคำขอจดทะเบียนตามกฎหมาย สิทธิบัตรมาตรา 10 กำหนดให้ผู้ประดิษฐ์หรือผู้ออกแบบมีสิทธิขอรับสิทธิบัตร สิทธิขอรับสิทธิบัตรยอมโอน และรับมรดกได้ ดังนั้นย่อมก่อให้เกิดสิทธิของคู่สมรสของผู้ประดิษฐ์ ของผู้รับโอน และของทายาทผู้รับมรดก ตามสิทธิบัตรที่จะใส่ชื่อร่วมในคำขอจดทะเบียน

กรณีของลิขสิทธิ์คู่สมรสมีสิทธิในงานสร้างสรรค์ทันทีที่ผู้สร้างสรรค์ทำผลงานเสร็จ

2. สิทธิของคู่สมรสของนายจ้างซึ่งลูกจ้างเป็นผู้ประดิษฐ์ โดยการทำงานตามสัญญาจ้าง ตามกฎหมาย สิทธิบัตรมาตรา 11 ในการที่จะใส่ชื่อในคำขอจดทะเบียน และสิทธิในการดำเนินการตามมาตรา 12 กับลูกจ้าง

กรณีของลิขสิทธิ์ตามกฎหมายลิขสิทธิ์ มาตรา 9 กำหนดให้งานสร้างสรรค์ตกเป็นของลูกจ้างผู้สร้างสรรค์ ซึ่งแตกต่างกับงานตามสิทธิบัตร ทำให้ลูกจ้างเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ชิ้นนั้น คู่สมรสของลูกจ้างจึงย่อมมีสิทธิ ในการจัดการงานสร้างสรรค์นั้นด้วย เว้นแต่ลูกจ้างผู้สร้างสรรค์งานจะได้ทำสัญญาตกลง ไว้เป็นอย่างอื่น กับนายจ้างแล้ว

3. สิทธิในการร้องขอใช้ชื่อร่วมกับผู้ประดิษฐ์ในสิทธิบัตร ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1475

กรณีของลิขสิทธิ์คู่สมรสไม่ต้องอาศัยสิทธิตามมาตรา 1475 เพราะลิขสิทธิ์ไม่มีเอกสารสิทธิเหมือนสิทธิบัตร

4. สิทธิในการฟ้อง ต่อสู้ หรือดำเนินคดีเกี่ยวกับการสงวน บำรุง รักษาสิทธิสมรสหรือเพื่อประโยชน์แก่สิทธิสมรส ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1477 ซึ่งคู่สมรสในสิทธิสมรสที่เป็นลิขสิทธิ์หรือสิทธิบัตร สามารถใช้ สิทธิตามมาตรา 1477 ได้

5. สิทธิที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหลายคนทำการประดิษฐ์หรือออกแบบร่วมกัน ตามกฎหมายสิทธิบัตรมาตรา 15 คู่สมรสของผู้ประดิษฐ์หรือออกแบบร่วมแต่ละคนย่อมมีสิทธิขอรับสิทธิบัตรร่วมกับผู้ประดิษฐ์หรือออกแบบนั้น

กรณีของลิขสิทธิ์กฎหมายไม่มีบทบัญญัติเรื่องผู้สร้างสรรค์ร่วม คงมีบัญญัติไว้เฉพาะอายุการคุ้มครอง งานที่สร้างสรรค์ร่วมกัน ดังนั้นเมื่อกฎหมายลิขสิทธิ์ไม่มีการบัญญัติไว้จึงต้องนำหลักเกณฑ์ เรื่องกรรมสิทธิ์ รวมในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้ และคงนำมาใช้กับคู่สมรสของเจ้าของลิขสิทธิ์ ในการจัดการงาน สร้างสรรค์ร่วมกันเช่นกัน

6. สิทธิตามกฎหมายสิทธิบัตรมาตรา 36 คือ ผลิต ใช้ ขาย หรือมีไว้เพื่อขาย เสนอขายหรือนำเข้ามา ในราชอาณาจักรซึ่งผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตรหรือกรรมวิธีตามสิทธิบัตร ซึ่งคู่สมรสยอมใช้สิทธิและมีสิทธิ จัดการสิทธิบัตรตามมาตรา 36 ด้วย

กรณีของลิขสิทธิ์ตามกฎหมายลิขสิทธิ์ มาตรา 15 คือ สิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์ในการทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่ต่อสาธารณชน ให้เช่าต้นฉบับหรือสำเนางานโปรแกรมคอมพิวเตอร์ โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ และสิ่งบันทึกเสียง ให้ประโยชน์อันเกิดจากลิขสิทธิ์แก่ผู้อื่น อนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิคู่สมรสยอมใช้สิทธิและจัดการได้

รวมถึงการโอนสิทธิในลิขสิทธิ์ตามมาตรา 17 ยกเว้นการใช้สิทธิตามหลักกรรมสิทธิ์ในมาตรา 18 เพราะถือเป็นสิทธิส่วนตัวของผู้สร้างสรรค์โดยแท้ คู่สมรสคงทำได้ในลักษณะ การรักษาสិทธิของผู้สร้างสรรค์ ในการได้แสดงตนว่าเป็นผู้สร้างสรรค์ และห้ามผู้รับโอนสิทธิหรือบุคคลอื่นใดบิดเบือนตัดทอน ดัดแปลง หรือทำให้เกิดความเสียหายต่อชื่อเสียงและเกียรติคุณของผู้สร้างสรรค์เท่านั้น

7. สิทธิในการอนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิหรือโอนสิทธิให้แก่บุคคลอื่นตามกฎหมายสิทธิบัตรมาตรา 38 กรณีของลิขสิทธิ์ได้กล่าวในข้อ 6. แล้ว

8. สิทธิในการชำระค่าธรรมเนียมรายปี ตามกฎหมายสิทธิบัตรมาตรา 43 กรณีของลิขสิทธิ์ไม่มีบทบัญญัติเรื่องนี้

บทสรุป

จากการที่ลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรเป็นประเภทของทรัพย์สินทางปัญญาที่จัดได้ว่าเป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่ง ตามกฎหมายพิเศษ และถือเป็นทรัพย์สินที่สามารถได้มาระหว่างสมรสทำให้เป็นสินสมรส ทั้งลิขสิทธิ์และสิทธิบัตร เป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นเฉพาะ การพิจารณาและบังคับใช้กฎหมายจึงต้องเป็นไปตามบทบัญญัติที่กำหนดไว้แล้วด้วย แต่กฎหมายทั้งสองฉบับไม่ได้บัญญัติถึงสิทธิในการจัดการลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรของคู่สมรสไว้โดยตรง จึงต้องพิจารณา กฎหมายประกอบประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังที่ผู้เขียนได้นำเสนอรายละเอียด และข้อพิจารณา ไว้ในเนื้อหาข้างต้นแล้ว ข้อเสนอเพิ่มเติมของผู้เขียนเกี่ยวกับบทความนี้คือ ประเด็นที่จะเกิดขึ้น กับการใช้สิทธิ และอำนาจการจัดการสินสมรสที่น่าจะเป็นปัญหาในทางปฏิบัติได้ โดยเฉพาะกรณีของงานสิทธิบัตร การใช้สิทธิ เพื่อการเข้าจัดการสินสมรสที่เป็นสิทธิบัตรอาจขัดกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย ที่ต้องการ ให้เป็นสิทธิของ ผู้ประดิษฐ์หรือผู้ออกแบบในการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจในงานนั้นแต่เพียงผู้เดียว ปัญหาการใช้ชื่อร่วม ในการยื่นคำขอ หรือการร้องขอให้ชื่อร่วมในสิทธิบัตร เพราะกฎหมายสิทธิบัตรมาตรา 10 ให้ผู้ประดิษฐ์ เป็นผู้ขอรับสิทธิบัตร ปัญหาการใช้สิทธิหรือจัดการสิทธิบัตรที่กระทบกระเทือนหรือขัดแย้ง หรือไม่เท่าเทียมกัน ต่อผู้ประดิษฐ์หรือออกแบบรวมคนอื่น ๆ เป็นต้น จึงเป็นกรณีปัญหาที่ควรมีการศึกษาต่อไป

บรรณานุกรม

- จักรกฤษณ์ ควรพจน์. สิทธิบัตร แนวความคิดและบทวิเคราะห์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2544.
- ไชยยศ เหมะรัชตะ. ลักษณะของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2545.
- นิวัฒน์ มีลาภ. กฎหมายลิขสิทธิ์ กฎหมายเครื่องหมายการค้า และสิทธิบัตร. กรุงเทพมหานคร : บริษัท
รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977) จำกัด, 2532.
- ยรรยง พวงราช. สิทธิบัตร กฎหมายและวิธีปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท บพิธการพิมพ์ จำกัด. 2533.

